

Kabinet Comm. der
Kam. in Friesland
28 JUL 1975
G. S. M.

VERTROUWELIJK

MAANDOVERZICHT

No. 6 1975

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S TV E R T R O U W E L I J K

Maandoverzicht nr. 6 - 1975
(Tijdvak van 1-6-1975 t/m 30-6-1975)

I N H O U D

Nr. 1241.489

	Blz.
De CPN organiseerde haar 25ste partijcongres	1
De internationale betrekkingen van de CPN	6
Communistische belangstelling voor Portugal	9
Bond voor Dienstplichtigen - VIIe congres	11
Bulgarije: de meest trouwe Sowjet satelliet	16

De CPN organiseerde haar 25ste partijcongres

Op 6, 7 en 8 juni hield de CPN in het Congrescentrum van de RAI te Amsterdam haar 25ste congres. Aan dit congres, dat drie jaar na het 24ste plaatsvond, werd deelgenomen door 545 afgevaardigden, waarvan 501 met stemrecht. Centraal op het congres stonden: de vraagstukken van vrede en veiligheid, de opstelling van de partij in de nationale politiek en het verkiezen van een nieuw partijbestuur.

Zoals gebruikelijk stond ook dit congres onder een zeer strakke regie (die vrije en spontane discussies niet toeliet) en was er een zorgvuldige voorselectie geweest van de afgevaardigden, waardoor elke oppositionele stellingname (voorzover al mogelijk binnen de CPN) was voorkomen.

Opmerkelijk was de leeftijdsopbouw van de afgevaardigden. Zo was ongeveer 1/4 van de afgevaardigden jonger dan 25 jaar (bij vroegere congressen was hun aandeel omstreeks 10 - 15%) en bleek 2/3 van de afgevaardigden jonger dan 40 jaar. Bij vorige congressen was ruim de helft van de afgevaardigden ouder dan 40 jaar. Deze cijfers wijzen op een zich doorzettende verjonging van de partij, die vergezeld lijkt te gaan van een sterke vermindering van het arbeiderselement in de partij. Zo was nu 25% van de afgevaardigden werkzaam in bouw- en metaalnijverheid tegen ongeveer 32% van de afgevaardigden in 1972. Vrij sterk vertegenwoordigd waren personen werkzaam in het onderwijs (nu 43, in 1972 negen personen) en studerende.

Van de afgevaardigden bleek 70% lid te zijn van een vakorganisatie. Het merendeel daarvan was aangesloten bij een NVV-bond. Ruim honderd afgevaardigden gaven op een functie te vervullen in de vakbeweging; in 1972 bleek dat met slechts dertig afgevaardigden het geval te zijn.

Ter voorbereiding op het congres waren door het partijbestuur een aantal congresstukken gepubliceerd. Merkwaardig genoeg vormden deze congresstukken niet alle onderwerp van bespreking op het congres. De rede van de heer De GROOT op een partijbestuursvergadering in januari, het verslag van de werkzaamheden van de CPN en de stellingen van het partijbestuur voor het 25ste congres stonden niet ter discussie. Partijvoorzitter HOEKSTRA noemde het in zijn rede de taak van het congres om op basis van deze stukken te beraadslagen hoe de koers van de partij uitgevoerd moet worden. De discussie zou zich moeten beperken tot een actie

en eisenprogram, dat in ontwerp aan het congres was voorgelegd. Hierin zijn een groot aantal actiepunten en eisen vastgelegd, waarvan de meest markante misschien wel is dat "de CPN optreedt voor verhoging van de lonen, verkorting van de werkweek, verlenging van de vakanties en voor (...) verlagings van de pensioengerechtigde leeftijd, in het bijzonder in slijtende beroepen."

Amendering, wijziging en/of aanvulling van het ontwerp actie- en eisenprogram vond tijdens het congres niet plaats. Het congres besloot het ontwerp goed te keuren als ontwerp voor een definitief actie- en eisenprogram, dat door het nieuwe partijbestuur zal moeten worden opgesteld.

Het 25ste partijcongres ontleent zijn betekenis bepaald niet aan hetgeen er in de openbare zittingen besproken is. Van belang is vooral de ingelaste besloten zitting op zaterdag 7 juni geweest, waar door de heer De GROOT gesproken is over de relatie van de CPN met de internationale communistische beweging in het algemeen en met de CPSU in het bijzonder. Deze besloten zitting was uitsluitend toegankelijk voor de afgevaardigden met stemrecht, die na herhaaldelijk te zijn gecontroleerd werden toegelaten in de congresruimte. Binnen was, om af luistering tegen te gaan, ook alle geluidsapparatuur afgesloten.

Tijdens de huishoudelijke zitting op zondag 8 juni werd een nieuw partijbestuur gekozen. In de afdelingen en districten van de partij waren daartoe 176 personen kandidaat gesteld. Van hen bleken 56 personen niet bereid een plaats in het partijbestuur in te nemen. Een kandidatenbesprekingscommissie, bestaande uit partijgetrouwe figuren uit nagenoeg alle districten stelde uit de overgebleven kandidaten een voorkeurslijst samen van 36 partijbestuurders en 3 plaatsvervangende partijbestuurders. Dezen werden op het genummerde stemformulier boven een streep geplaatst. De overige kandidaten kregen een plaats onder de streep. Uiteraard werden de kandidaten boven de streep met grote eenstemmigheid gekozen.

Elf leden van het oude partijbestuur werden niet meer herkozen. Zij werden vervangen door elf jongere leden. Een wezenlijke verandering van de politieke lijn van de partij zal deze vrij grote wijziging van het partijbestuur niet tot gevolg hebben. Niet herkozen werden L.BOSCH, W.KREMER, G.van der LAAN-Woudenberg, G.MAAS, C.MEIJER, H.NIEMEIJER, A.PLATJE Sr., L.van TURNHOUT, H.de VOS-Krul, W.HEIL en W.van der VEEN.

Nieuw gekozen werden in het partijbestuur D.J.HARMSSEN (die betrokken zou zijn geweest bij de boerenacties), G.HOOGENBERG (die de leiding had van de actie bij Apfa-Bronswerk in 1974), A.van KOOTEN (heeft de leiding van de acties in de chemische industrie voor de invoering van een vijfploegendienst; moet de partij in Rotterdam reorganiseren), J.M.de LEEUW (oud-voorzitter ANJV), K.STEK (Gedeputeerde in Groningen), R.van der VELDE (wethouder in Amsterdam), R.VISSER, en B.VRINS (actievoerder bij het gemeentelijk vervoerbedrijf in Amsterdam).

Tot plaatsvervangende leden werden gekozen: A.HENDRIKS (werklozenacties, met name in Deventer), A.PLATJE Jr. (leidde de stakingsactie bij de B.V. Pelger te Emmen in 1972) en J.SCHEPERS.

Tijdens een bijeenkomst van het nieuwe partijbestuur op 2 juli werd de nieuwe dagelijkse leiding van de CPN geformeerd. Zij bestaat nu uit: M.BAKKER, H.HOEKSTRA (voorzitter), M.J.HAKS (algemeen coördinator), K.HOOGKAMP, G.HOOGENBERG (bedrijfswerk), H.KLEUVER, F.MEIS, G.SCHREUDERS, J.F.WOLFF, J.WOLFF, R.WALRAVEN en J.IJISBERG.

De heer W.NIEUWENHUIJSE is niet teruggekeerd in de dagelijkse leiding van het partijbestuur, waar hij belast was met het bedrijfswerk. Hem werd tijdens het congres de inactiviteit van de partij op dat gebied verweten. Besloten is dat hij de heer J.van LEEUWEN als wethouder in Zaanstad zal opvolgen. De laatste heeft inmiddels al te kennen gegeven dat hij zijn functie per 1-8-1975 "om gezondheidsredenen" zal opgeven.

De voornaamste redevoeringen

De congresrede werd uitgesproken door partijvoorzitter H.HOEKSTRA. Daarin stelde hij de verantwoordelijkheid van de partij in de huidige fase van het kapitalistische stelsel aan de orde. Strijd voor de verdediging van de belangen der werkers, voor werkgelegenheid en hoger loon is beslist noodzakelijk. Daartoe zullen communisten zelf initiatieven moeten nemen en acties voorbereiden, door eisen te formuleren en door het vormen van strijdleidingen, d.w.z. actiecomité's, waarin georganiseerd en ongeorganiseerd zich verenigen.

De partijvoorzitter besprak vervolgens de positie van ons land binnen de EEG en de NAVO. Hij concludeerde dat de EEG ons land ondergeschikt maakt aan de belangen van West-Duitsland en dat het de hoogste tijd is dat Nederland zich oriënteert op zijn eigen belang en zich bevrijdt uit het EEG-dwangbuis.

De kritiek, die losbarst op de NAVO-politiek, moet, volgens de heer HOEKSTRA, omgezet worden in daden, die moeten leiden tot vermindering van de bewapening. In dit verband noemde hij de verwijdering van atoomwapens van Nederlands grondgebied als een eerste bijdrage van ons land aan de ontspanning in Europa.

De heer HOEKSTRA schetste voorts de opstelling van de partij tegenover de regering. De partij zal haar oppositie voortzetten en verscherpen, met het doel deze regering te vervangen door een werkelijk progressieve regering, waarvan de koers mede bepaald wordt door de CPN. Gemeenschappelijk optreden van socialist en communisten is daarvoor noodzakelijk.

In deze tijd van "ontbindend kapitalisme" achtte hij het noodzakelijk dat de partij op organisatorisch gebied en op dat van de propaganda een grote sprong voorwaarts maakt. Tegelijk daarmee zal een krachtige ideologische campagne moeten worden ontwikkeld, die de daadkracht van de partij en haar "leninistische organisatiebeginselen van democratisch-centralisme versterkt."

De partijvoorzitter stipte tenslotte nog de internationale situatie aan, waarbij hij de strijd voor vrede en veiligheid en de internationale strijd tegen het imperialisme centraal stelde.

Het erelid van het partijbestuur, de heer S. de GROOT, analyseerde in zijn congresrede de internationale situatie, waarbij hij een verscherping van het oorlogsgevaar signaleerde. Een extra gevaarlijke situatie vond hij, dat het zogenaamde non-proliferatie-verdrag niet gewerkt heeft en dat steeds meer landen de beschikking krijgen over atoomwapens. In Europa noemde hij West-Duitsland, het revanchisme, het grootste gevaar voor de vrede. Het Nederlandse volk moet zich tegen de Duitse overheersing verdedigen en waken over haar nationale zelfstandigheid.

Dat was ook de achtergrond van de door de heer HOEKSTRA voorgestelde andere regeringspolitiek, die de heer De GROOT een zeer urgente zaak noemde. Hij benadrukte dat een andere regeringspolitiek niet alleen een kwestie is van lonen en prijzen en werkloosheidsuitkeringen, maar vooral een kwestie van vrede en oorlog, van leven in vrijheid en veiligheid of meegesleept worden in militaire conflicten voor vreemde en vijandige belangen.

De nieuwe regeringspolitiek moet als basis een democratisch, vrede-
lievend en sociaal beleid hebben. Het levenspeil van de werkende mensen
moet beschermd worden, de coëxistentie met de socialistische landen moet
ernstig genomen worden en er moet definitief geweigerd worden verder deel
te nemen aan de bewapeningswedloop.

Voor deze nieuwe politiek moet de CPN zich, aldus de heer De GROOT,
sterk maken. De partij moet staatspolitiek gaan voeren. Daarbij mag zij
echter niet, zoals de Duitse sectaristen in de dertiger jaren, de fout
begaan om de socialistische leiders te gaan beschouwen als vijand nummer
één. Vijand nummer één was HITLER, het oorlogsgevaar, het militarisme,
het monopoliekapitaal.

De nieuwe politiek moet tevens de achtergrond en inhoud vormen van
de strijd van de partij voor de eenheid, voor de samenwerking van commu-
nisten en socialisten. In sommige plaatsen, waaronder vooral Groningen en
Enschede, zijn op dat gebied opmerkelijke successen bereikt. Dat succes
is bereikt door strijd tegen de tegenstanders van de eenheid. In die
plaatsen is de partij erin geslaagd de meerderheid van de socialistische
kameraden achter zich te krijgen en zijn de tegenstanders van eenheid uit
de arbeidersbeweging geïsoleerd. De socialistisch-communistische eenheid
moet worden afgedwongen door strijd, door voortdurende en niet aflatende
offervardigheid, door kameraadschappelijke overtuiging en door een beroep
te doen op de massa, bij elke wending in de toestand, bij elke gebeurte-
nis en voor alle doelstellingen die de partij voor ogen heeft. Aldus de
heer De GROOT.

*

**

De internationale betrekkingen van de CPN

Het 25ste congres van de CPN heeft een bevestiging te zien gegeven van de ontwikkeling in de richting van een grotere betrokkenheid van de CPN bij de internationale communistische beweging. Uit de toespraken van CPN-voorzitter H. HOEKSTRA en erelid van het partijbestuur P. de GROOT, die beiden relatief veel aandacht schonken aan de internationale toestand, wordt dat echter niet zonder meer duidelijk.

Met name de rede van de heer HOEKSTRA bracht weinig duidelijkheid. Enerzijds liet hij zich positief uit over de ontspanning en de bijdrage daaraan van de socialistische landen en pleitte hij voor een "versterkt optreden van alle communisten over de hele wereld" en voor "een gemeenschappelijk optreden nu, voor concrete doeleinden". Anderzijds liet hij er geen twijfel over bestaan, dat de bijdrage van de CPN aan de internationale strijd voor vrede en veiligheid zich zal beperken tot het eigen land door op te komen voor de nationale onafhankelijkheid en legde hij de nadruk op de "volstrekke zelfstandigheid" van de CPN en de verantwoording aan de arbeidersklasse in eigen land. Ook herhaalde hij het oude standpunt, dat ideologische strijd tegen revisionisme en dogmatisme nodig zal zijn om tot hereniging van de internationale communistische beweging te komen - "zonder excommunicatie van welke partij dan ook". Kortom: De CPN kan alle kanten op.

De rede van P. de GROOT over de internationale toestand ging voornamelijk over de gevaren die de ontspanning bedreigen als gevolg van de pogingen van de kapitalisten voor de crisisverschijnselen in de kapitalistische wereld een oplossing te zoeken. Het is de taak van de CPN, aldus de heer De GROOT, het Nederlandse volk hierop te attenderen en de resultaten, die in de afgelopen jaren op het gebied van ontspanning en vreedzame coëxistentie zijn bereikt, duurzaam te maken en tegen elke aanslag te beschermen. Ook hij beperkt dus de bijdrage van de CPN aan de internationale strijd tot Nederland, terwijl de doeleinden overeenkomen met die van de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie.

Meer duidelijkheid over hoe de internationale betrekkingen van de CPN er in de toekomst uit zullen zien werd verschaft tijdens een ingelaste besloten zitting van het congres, waarin door de heer De GROOT een uiteenzetting werd gegeven over de informele besprekingen, die eind mei door delegaties van CPN en CPSU met elkaar werden gevoerd. Hij signaleerde ontwikkelingen die een verbetering van de relatie met de CPSU mogelijk maken, in het bijzonder het failliet van de revisionisten in de CPSU als gevolg van de nederlaag van de Verenigde Staten in Vietnam. Voorts meende hij

uit de gevoerde gesprekken te kunnen concluderen dat de CPSU de autonomie-politiek van de CPN accepteert. Ook zou de CPSU te kennen hebben gegeven zich niet meer te zullen inlaten met de pro-russische communisten buiten de CPN. Als reden voor het hervatten van de contacten met de CPSU voerde de heer De GROOT aan de bedreiging van de vrede en veiligheid, die uitgaat van de crisisverschijnselen in de kapitalistische wereld. Voor een doeltreffende bestrijding daarvan zou een frequenter contact gewenst zijn. Meningsverschillen, die niet onmiddellijk door discussie tot een oplossing gebracht kunnen worden, moeten, aldus De GROOT, voor het grotere belang van de vrede en veiligheid opzij worden gezet.

De CPN-leiding heeft op het congres duidelijk willen maken dat van een ingrijpende wijziging van het beleid ten opzichte van de internationale communistische beweging geen sprake is en dat het slechts gaat om een aanpassing aan veranderde omstandigheden. Dat er van een koerswijziging geen sprake is stond met zoveel woorden in een Waarheid-artikel (dd 14-6-'75), waarin gereageerd werd op de berichtgeving over het congres in de niet-communistische pers. "Waar geen koerswijziging is", zo heet het in De Waarheid, "kunnen de communisten ook geen koersverandering toelichten". En: "Zo heeft de CPN met grote beslistheid de voortzetting van haar oriëntatie onderstreept".

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat de CPN-leiding haar achterban de overtuiging wil geven dat er eigenlijk voor wat betreft de autonomie-politiek niets is veranderd. Wanneer dat wel het geval zou zijn, zou zij daarmee impliciet erkennen dat de politiek van de afgelopen jaren, die door dezelfde partijleiding is gevoerd, op een verkeerde grondslag gerust heeft. Vandaar dat partijvoorzitter HOEKSTRA, sprekend over de communistische overwinning in Vietnam, nog eens herinnerde aan het optreden van de CPN op de conferentie van communistische partijen uit de kapitalistische landen van Europa in Brussel in januari 1965, waar inzake de kwestie Vietnam tot voorzichtigheid werd gemaand in verband met het risico van een atoomoorlog. ("Onze partij is daar dwars tegenin gegaan en ze had gelijk", aldus HOEKSTRA). Vandaar ook de nadruk op "de volstreekte zelfstandigheid en verantwoording aan de arbeidersklasse in ons eigen land" en op de noodzaak om nu definitief af te rekenen met diegenen "die gespeculeerd hebben en gehoopt hebben op de meningsverschillen of scheuring en de verdieping daarvan en zich genesteld hebben in de verwaarloosde kreukels en plooiën". Toch wordt ook in de CPN zelf de huidige ontwikkeling als een koersverandering beschouwd. Dat blijkt alleen al uit het feit dat het de congres-

gangers niet was toegestaan om buiten de besloten zitting over de internationale betrekkingen te discussiëren. Blijkbaar beschikte de CPN-leiding niet over argumenten die ten opzichte van de buitenwacht voldoende overtuigend zouden zijn.

Van de zijde van de CPSU blijkt de door de CPN ingeslagen weg wel degelijk als een koersverandering te worden aangemerkt, als men tenminste het artikel, dat in het juni/juli-nummer van Communistische Notities (CN) is verschenen, beschouwen mag als officieuze reactie van de CPSU. In het artikel, dat ongetwijfeld niet zonder overleg met DDR- of Sowjet-instanties tot stand gekomen is, zegt de CN-redactie dat zij met "grote voldoening" van het bezoek van de CPSU-delegatie heeft kennis genomen en de uitnodiging van de CPN tot het bezoek beschouwt als de "eerste zij het kleine stap" (waarom zij gevraagd had in een eerder commentaar op de rede van De GROOT over ontspanning in januari 1975), die nog door verdere stappen zal worden gevolgd. CN signaleert wel in de congresrede van HOEKSTRA de "nieuwe, uiteraad bedekte en waarschijnlijk door velen niet begrepen aanval op het 'revisionisme', waarmee sinds jaren de socialistische landen zijn bedoeld" en de "onbeheerste aanval" op instellingen, die zich de vriendschap met de Sowjet-Unie ten doel stellen, maar besteedt er verder geen aandacht aan. Dat de CPN-leiding blijkbaar geen ongelijk wenst te erkennen en dat de situatie voor de Sowjet-vrienden in de CPN nog moeilijk zal blijven, vindt de CN-redactie niet het ergste: "Dat behoort bij het spel".

De positieve reactie in Communistische Notities blijkt niet overeen te komen met die van het merendeel van de dissidente pro-russische communisten. Bij de meesten overheerst onzekerheid over wat hun lot zal zijn wanneer het werkelijk tot een verbetering van de betrekkingen komt hetgeen door een aantal van hen overigens in twijfel getrokken wordt. Bovendien zien velen een terugkeer in de CPN niet meer zitten na alle aantijgingen die zij in het verleden - en onlangs nog op het CPN-congres - over zich heen hebben moeten laten gaan.

*

* *

Communistische belangstelling voor Portugal

CPN-voorzitter H.HOEKSTRA heeft van 18 tot 21 juni een "vriendschapsbezoek" gebracht aan Portugal op uitnodiging van de Portugese communistische partij. Hij voerde er informele besprekingen met een drietal leden van het Centraal Comité, waaronder Alvaro CUNHAL, algemeen secretaris van de Portugese communistische partij en minister zonder portefeuille. Blijkens een in Lissabon uitgegeven persmededeling werd uitdrukking gegeven aan de gevoelens van wederzijdse solidariteit in de anti-fascistische en democratische strijd. Het bezoek past ongetwijfeld in het kader van een grotere betrokkenheid van de CPN bij de internationale communistische beweging, die op het CPN-congres aan de orde gesteld werd.

In een interview in "De Waarheid" (dd. 23 juni) werd door HOEKSTRA nader op de situatie in Portugal ingegaan. Wat HOEKSTRA daarin naar voren bracht is illustratief voor de wijze waarop de CPN aankijkt tegen de in Nederland gebruikelijke democratische besluitvormingsprocedure, al zegt zij het meestal niet met zoveel woorden. De in april j.l. in Portugal gehouden verkiezingen voor een grondwetgevende vergadering kunnen volgens HOEKSTRA nauwelijks beschouwd worden als werkelijk vrije verkiezingen omdat zij plaatsvonden onder zware anti-communistische druk. Over de wijze waarop in Portugal wetten tot stand komen merkte HOEKSTRA op, dat "in feite door initiatief van onderop wetten worden voorbereid door klassenstrijd, op revolutionaire wijze". De massa's en vooral de meest bewusten onder hen laten het maken van wetten niet over aan een Constituante, waarin allerlei twijfelaars en zelfs directe vijanden van elke progressieve ontwikkeling zitten. De strijdvaardige democraten in Portugal scheppen voldongen feiten. "Mij", aldus HOEKSTRA, "lijkt dat fundamenteel juist een uitgesproken democratische gang van zaken".

De CPN heeft nog geen aanstalten gemaakt om de verklaarde solidariteit met de strijd in Portugal in activiteiten te concretiseren. Het al enige maanden bestaande Nederlands Portugal Comité (NPC) is geheel in handen van pro-Russische dissidente communisten. In het kader van een door de Wereldvredeesraad uitgeroepen Internationale Week van Solidariteit met het Democratisch Portugal bracht een drie leden tellende delegatie, bestaande uit een lid van de Portugese Beweging van de Strijd-

krachten (MFA) en twee leden van de Portugese Raad voor Vrede en Samenwerking, van 29 mei tot 1 juni een bezoek aan Nederland op uitnodiging van het NPC, dat daartoe enkele openbare en besloten bijeenkomsten had belegd.

*
* *

Bond voor Dienstplichtigen - VIIe congres

Inleiding

Op 23, 24 en 25 mei 1975 vond in de jeugdherberg "Alteveer" te Arnhem het zevende congres plaats van de Bond voor Dienstplichtigen - het vijfde sinds de dag waarop de "witte" BVD van vakbond voor dienstweigerars een actieve anti-militaristische organisatie werd.

Dit congres zou antwoord moeten geven op de vraag "Wat is de plaats van de BVD in de Linkse Beweging", of zoals het in een van de discussiestukken omschreven werd "moet uitgegaan (blijven) worden van de autonomie van de Soldatenbeweging?"

Het congres sprak zich uit voor deze "autonomie" en heeft daarmee aansluiting bij een revolutionaire organisatie op korte termijn afgewezen.

Pogingen van trotskisten om het congres voor hun denkbeelden te winnen, kunnen niet geheel geslaagd genoemd worden: "Het kampioenschap was onbereikbaar", zoals een van hen het uitdrukte. In een onlangs verschenen wervingsstencil wordt het (dan ook) opnieuw benadrukt: "De BVD heeft het leger en wat daarmee samenhangt als werkterrein."

Tendensvorming

Tijdens het vorige congres, begin maart 1974, werd o.m. besloten dat door de scholingscommissie nog een aantal "stukken" geproduceerd zou worden teneinde de discussie betreffende de plaats van de BVD in de Linkse Beweging te versnellen c.q. nieuw leven in te blazen. Jeroen ZONNEVELD, Wim HARTMAN en Henk STRIK voldeden aan deze opdracht door teksten aan te bevelen die door de trotskist Wim SCHUL geschreven of aangeboden waren. De trotskisten hadden hiermee een succes behaald, waarbij opgemerkt dient te worden dat Henk STRIK eveneens in het trotskistisch kamp thuis hoort, terwijl Jeroen ZONNEVELD toen reeds aangemerkt kon worden als sympathisant van de Internationale Kommunisten Bond. Voor de trotskisten was dit reden, de zaken wat georganiseerder aan te pakken.

Noot: Binnen de Nederlandse Sectie van de Vierde Internationale was inmiddels een zogenaamde "IKB-legergroep" gevormd. Na enkele vergaderingen achtten de trotskisten de tijd rijp om over te gaan tot tendensvorming in de BVD, hetgeen op 28 januari 1975 gebeurde.

Nadat SCHUL en de zijnen door de presentatie van een aantal "stellingen" (in Kaderblad 33) aan hun mede-BVD-leden kenbaar gemaakt hadden wat zij voorstonden, kwamen de discussies goed op gang en begonnen langzaam maar zeker meerdere "tendenzen" contouren te krijgen.

Bleef het in het begin bij een aantal vrijblijvende reacties, al wat vinniger werd het toen afdeling 't Harde een door haar tijdens de Landelijke Soldatenvergadering op 15-3-1975 ingediende motie zag afgevoerd waarin aan iedere afdeling het recht voorbehouden werd de aanwezigheid van leden van andere afdelingen tijdens eigen vergaderingen te verbieden. Een overwinning voor de trotskisten die daardoor het recht verkregen in andere afdelingen hun zienswijze toe te lichten.

Behalve enige kritiek kreeg SCHUL ook bijval van de afdeling Breda, die de stellingen van SCHUL c.s. omschreef als "de meest concrete bijdrage tot de voorbereidende discussie voor het zevende BVD-kongres" (KB 33).

Kritiek werd voorts aangedragen door het Polkom (Politiek Komitee, het hoogste uitvoerende orgaan van de BVD), de afdeling Amsterdam (=het Algemeen Secretariaat) en de afdeling Groningen.

Voor enige leden van de "Tendens 1", i.c. Henk STRIK en Jan van der SMISSEN, was dit een reden om nog maar weer eens een toelichting te geven om de stellingen verder te verduidelijken en daarmee de verschillende standpunten scherper te omlijnen:

"Wat we (wel) zeggen, is, dat we een strategie moeten bepalen, die de soldatenbeweging praktisch inschakelt in het klassefront; hiermee wordt de soldatenbeweging niet autonoom van de arbeidersbeweging gehouden." (KB 36)

Tegenaanval

Voorafgegaan door Kees KALKMAN, Ton PEETERS, Marcel RENSEN en David WALLER, die gezamenlijk tot de voorlopige conclusie kwamen dat SCHUL "de ontwikkeling van de autonome arbeidersbeweging schromelijk overschat" (KB 36), diende Ben DANKBAAR in hetzelfde Kaderblad, in een zeer relativerend, bij tijd en wijlen cynisch stuk, SCHUL van repliek.

Eerst rekent hij af met de veronderstelling dat de afdeling Amsterdam (lees: het Algemeen Secretariaat), waartoe hij behoort, onder invloed zou staan van de CPN. (Noot: Inderdaad zijn er aanwijzingen dat enkele Amsterdamse leden een formele binding hebben met de CPN.)

"..... Het merendeel van de CPN-sympathisanten, die vorig jaar nog in de afdeling actief waren, is elders aan het werk gegaan. Maar zelfs in de tijd dat er een aanzienlijke hoeveelheid CPN-sympathisanten in de afdeling aanwezig was, hebben deze mensen hun BVD-werk altijd gedaan vanuit juist een kritiek op de CPN, die hen immers in het geheel niet steunde."

Na deze terechtwijzing neemt DANKBAAR vervolgens de werkwijze en de gedachtengang van SCHUL en de zijnen onder de loep.

Met name verschillen DANKBAAR en SCHUL van mening waar het de interpretatie betreft van een aantal gebeurtenissen die van invloed zijn op de plaatsbepaling van de BVD binnen de Linkse Beweging.

SCHUL is bereid in alles een symptoom te zien van de zogenaamde "tendens naar een sterke staat" en kan dan ook tot de conclusie komen dat solidariteit noodzakelijk is "met (alle) stukken strijd die het huidige klimaat van sociale vrede doorbreken", inclusief "de verdediging van Ulrike MEINHOF en andere kameraden".

Dit soort ongenueanceerd denken schiet DANKBAAR in het verkeerde keelgat. Tegenover deze "tendens naar een sterke staat" (die hij wel aanwezig acht, zij het niet exclusief) benadrukt hij de bijzondere plaats die de social-democratie inneemt in de klassenstrijd. Hij waarschuwt voor de compromissen, waartoe de "social-democratische bourgeoisie" bereid is, om het revolutionair elan in te dammen. Botsingen met deze bourgeoisie, juist daar waar zij het sterkst is, met de gewapende macht, moet men vermijden. Zorg er alleen voor klaar te staan, voor het geval het ooit tot een gewapend treffen komt, stelt DANKBAAR, hetgeen "echter iets anders is dan het initiatief nemen tot de gewapende strijd".

DANKBAAR ziet als (enige) taak voor de BVD, en in feite voor iedere revolutionaire soldatenbeweging, het zaaien van zoveel interne tegenstellingen en twijfels in het leger, dat het niet meer naar behoefte door de bourgeoisie kan worden ingezet, dat het betrouwbaar wordt voor de arbeidersbeweging.

"Dit is vooral van belang in de latere fasen van de revolutionaire strategie, wanneer een gecoördineerde aanval op alle fronten de heerschappij van het kapitaal definitief ten val brengt. Dan moet de gewapende macht van de bourgeoisie niet alleen grotendeels in verwarring verkeren, maar actief de zijde van de revolutie kiezen."

Het congres

In tegenstelling tot menig vorig BVD-congres waren dit keer de kaarten duidelijk geschud. Behalve de hoofdstromingen onder leiding van respectievelijk SCHUL en DANKBAAR waren er om redenen van ondergeschikt belang nog twee andere groepen tot stand gekomen, hetgeen betekende dat op het congres aanwezig waren:

1. de arrogante, dogmatisch ingestelde trotskisten, overtuigd van hun gelijk en menend dat zij de enige, juiste weg bewandelen, die leidt tot de heil-staat;
2. de realisten, praktisch denkend en uitgaand van het idee dat lang niet alle voorwaarden aanwezig zijn voor het welslagen van de revolutie;
3. de afdeling Groningen die in de discussies geen olie op het vuur maar op de golven gooide, en
4. de afdeling Amsterdam, die, met name waar het de organisatorische zaken betrof, enige eigen inbreng had.

Van de 50 à 60 BVD-ers die het congres bezochten, helde, blijkens de stemmingen die gehouden werden, het merendeel over naar de zijde van groep 2.

Met 31 stemmen voor, 25 tegen en 6 onthoudingen werd o.a. opnieuw de aanwezigheid van een BVD-er in het VVDM-Hoofdbestuur wenselijk geacht.

Omdat de organisatie blijkbaar nog wel vragen opriep werd een "order-voorstel" van SCHUL met vrijwel algemene stemmen aangenomen. Dit voorstel behelst dat voorlopig uitgegaan wordt van een "gecentraliseerde strijd-organisatie met ondersteunende structuur" (oude situatie) en dat het nieuwe Polkom de opdracht krijgt dit verder uit te werken.

Dit nieuwe Polkom bestaat uit: Willy REEDIJK, Jos TEUNEN, Leon van VELZEN, Anneke van AMMELROOY, Don SHEPHERD (soldaat) en Kees KALKMAN (soldaat).

Conclusie

Omdat in het nieuwe Polkom personen zijn opgenomen, die binding hebben met andere organisaties, waaraan echter wel de voorwaarde is gekoppeld dat zij in die andere organisaties geen (bestuurs-)functie mogen vervullen, en omdat zich nu in de "witte" BVD zich duidelijk een "tendens" heeft gevormd, namelijk een trotskistische, is de BVD in feite al een onderdeel geworden van de Linkse Beweging, zodat dit congres de haar gestelde

vraag nolens volens bevestigend heeft beantwoord.

Voorts is duidelijk geworden dat Ben DANKBAAR zich heeft gehandhaafd. In dit verband zij nog opgemerkt dat zijn reactie eigenlijk meer is geworden dan een intern discussiestuk. Het is een aanklacht geworden tegen de IVE Internationale, waarvan SCHUL deel uitmaakt. DANKBAAR zal er ongetwijfeld van uit zijn gegaan dat alles wat in de BVD besproken wordt en gebeurt, ter kennis wordt gebracht aan de leiding van de Nederlandse Sectie en via deze aan het Verenigd Secretariaat van de IVE Internationale, temeer daar de trotskisten zich in steeds grotere mate met de soldatenbeweging zijn gaan bemoeien.

Gezien de aangenomen alternatieven kan grotere aandacht van de BVD voor het doen en laten van de VVDM verwacht worden.

De her oprichting, begin mei van dit jaar, van het zogenaamde Soldatenkomitee, duidt er in ieder geval op dat de BVD niet van plan is de VVDM een eigen weg te laten gaan.

Noot: Dit comité, waarvan gesuggereerd wordt, dat het een VVDM-aangelegenheid is, stelt zich ten doel "het algemeen karakter van tegenwerking door de legerleiding duidelijk te maken aan de hand van analyses" (ANP, 9 mei 1975) en beoogt in brede kring sympathie en aandacht te wekken voor hen die omwille van "vakbondsactiviteiten" "in de krijgsmacht" slachtoffer zijn (geworden) van "selectieve" repressie. Het comité is tot stand gekomen op initiatief van de "witte" BVD en bestaat uit 8 ex-gestraften.

Slotopmerking

Een scheuring in de BVD moet zeker niet uitgesloten worden geacht. SCHUL heeft al laten blijken hoe hij - en met hem de trotskisten - erover denkt. Volledige autonomie van de Soldatenbeweging wordt door deze categorie revolutionairen niet bevorderlijk geacht voor het welslagen - op niet al te lange termijn - van de revolutie.

In geval van afscheiding kan in Nederland, en n.a.w. ook elders in Europa, een ander soort soldatenstrijd verwacht worden: grimmiger, minder open. Door de trotskisten wordt al gewerkt aan het totstandbrengen van een goede coördinatie op internationaal niveau.

BULGARIJE: DE MEEST TROUWE SOWJET SATELLIET

De relaties met de Sowjet-Unie

Temidden van de andere communistische Balkanlanden neemt Bulgarije een afwijkende positie in. Immers, zowel Joegoslavië als later Albanië en tenslotte Roemenië zijn er in geslaagd op de een of andere wijze de hegemonie van de Sowjet-Unie in dit gebied aan te tasten en alleen de Volksrepubliek Bulgarije is gedurende de laatste drie decennia dezelfde dociele bondgenoot van de Sowjet-Unie gebleven. De banden schijnen eerder nog versterkt dan dat zij lossen zijn geworden.

Tekenend is in dit kader het volgende citaat uit het partijprogramma van de Bulgaarse Communistische Partij (BCP):

"De broederlijke vriendschap en samenwerking van de BCP met de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) en de steeds bredere en diepere overeenstemming tussen Bulgarije en de Sowjet-Unie zullen blijvende hoekstenen vormen voor het gehele scala van activiteiten en het binnenlandse en buitenlandse beleid van onze partij".

Er bestaan verschillende theorieën om deze nauwe relatie tussen Bulgarije en de Sowjet-Unie te verklaren. Enkele daarvan leggen de nadruk op de sterke culturele, linguïstische en religieuze banden die er sinds eeuwen tussen de beide Slavische naties Rusland en Bulgarije bestaan. Banden die hebben geleid tot een zekere affiniteit, welke nog aanzienlijk versterkt is toen in 1878 Bulgarije door de Russen werd bevrijd van de Turkse overheersing.

Deze historische achtergronden spelen zeker een rol, maar zijn op zich toch onvoldoende om het patroon van de huidige relaties tussen de beide landen te verklaren. Belangrijker in dit verband zijn waarschijnlijk een aantal economische factoren. Na de Tweede Wereldoorlog en de communistische machtsovername heeft het economisch zwakke Bulgarije grotendeels met Sowjet-steun een aantal vijfjarenplannen ontworpen en uitgevoerd waarin het zwaartepunt lag op een geforceerde ontwikkeling van de industrie. De rol van de Sowjet-Unie daarbij is in de loop der jaren steeds groter geworden. Er zijn bijvoorbeeld met Sowjet-steun ruim 180 bedrijven in Bulgarije geconstrueerd die tezamen de basis vormen van de zware industrie van het land. Zij leveren thans meer dan 90% van het staal, ongeveer 80% van de non-ferro metalen en meer dan 50% van alle chemische producten in Bulgarije. De Sowjet-steun is overigens niet alleen van financiële aard; de Sowjet-Unie heeft grote hoeveelheden technische documentatie verzorgd, grote aantallen

hooggekwalificeerde Sowjet-specialisten zijn werkzaam in Bulgaarse bedrijven (in 1967 ruim 5000) en vele Bulgaren genieten in de Sowjet-Unie technisch en wetenschappelijk onderwijs. Ook op handelsgebied blijken er nauwe banden tussen de beide landen te bestaan. Van alle Oosteuropese landen drijft Bulgarije het grootste percentage buitenlandse handel met de Sowjet-Unie en met de Comeconlanden, namelijk respectievelijk 54,3% en 75%. Tegelijkertijd is Bulgarije de vierde handelspartner van de Sowjet-Unie, hetgeen gezien de omvang en het niveau van ontwikkeling van de Bulgaarse economie opmerkelijk mag worden genoemd.

Inmiddels is de Sowjet-steun aan Bulgarije dermate omvangrijk en zó veelomvattend geworden dat de Bulgaarse economie de facto haar zelfstandige karakter bijna heeft verloren en min of meer deel is gaan uitmaken van de Sowjet-economie. In dit verband worden steeds vaker de termen "economische coördinatie" en "integratie" gebruikt, met name door de politieke leiders van Bulgarije, die de mening blijken toegedaan dat "hoe nauwer de economie van de Bulgaarse Volksrepubliek wordt gekoppeld aan die van de Sowjet-Unie, des te groter zijn de mogelijkheden om onze sociaal-economische ontwikkeling te versnellen" (Tano TSOLOV, lid van het Politburo van de BCP en vice-premier op 25-1-74 voor radio Sofia). Een integratie tussen twee dermate ongelijkwaardige partners kan echter alleen maar leiden tot dominantie van de zijde van de sterkste partner, i.c. de Sowjet-Unie en omdat de Sowjet invloed niet beperkt is gebleven tot economisch terrein, maar zich heeft uitgebreid over vrijwel alle sectoren van het maatschappelijk leven, betekent dit dat Bulgarije een deel van zijn soevereiniteit heeft moeten prijsgeven. Formeel worden de beslissingen nog steeds in Sofia genomen, doch in de praktijk zijn de wensen en opvattingen van de Sowjetleiders in Moskou waarschijnlijk van doorslaggevende betekenis.

Kennelijk zijn de Bulgaarse leiders bereid deze prijs te betalen en zelfs lijken zij deze ingeslagen weg nog verder te willen bewandelen, getuige onder meer de uitlating van partijleider Todor ZJIWKOW dat "Bulgarije en de Sowjet-Unie zullen gaan handelen als één enkel lichaam, ademend met dezelfde longen en gevoed door hetzelfde bloed".

Daarmee sluit hij zich aan bij de opvattingen van zijn bekende landgenoot Georgi DIMITROW die indertijd als Algemeen Secretaris van de Komintern verkondigde dat dé toetssteen voor de ware communist diens houding jegens de Sowjet-Unie en de partij van LENIN (CPSU) is. Later, als Secretaris-Generaal van de BCP en als eerste communistische premier van Bulgarije is DIMITROW blijven proberen volgens dit principe te handelen, wat leidde tot het steeds aanhalen van de banden tussen Bulgarije en de Sowjet-Unie.

Wordt Bulgarije een Sowjet-republiek?

Verklaringen als die van ZJIWKOW hebben bij herhaling geruchten de kop doen opsteken dat Bulgarije op den duur als 16e Unierepubliek bij de Sowjet-Unie zou worden ingelijfd. Ook door Sowjetleiders zijn uittalingen gedaan die in deze zin kunnen worden geïnterpreteerd, zoals bijvoorbeeld door Sowjet-president PODGORNY die tijdens een bezoek aan Bulgarije in september 1974 een gloedvol betoog hield over de "monolitische eenheid" tussen beide landen. Dit voorjaar echter verklaarde Todor ZJIWKOW in een interview met The Times dat er geen sprake van was dat zijn land een Sowjet-Unierepubliek zou worden. Bulgarije zou weliswaar de "onverwoestbare vriendschap en samenwerking" met de Sowjet-Unie nog blijven verbeteren en uitdiepen, maar het land zou daarbij zijn soevereiniteit bewaren.

Een dergelijke inlijving is op dit moment zeker niet voor de hand liggend. Bulgarije volgt op het gebied van de buitenlandse politiek getrouw allerlei Sowjet initiatieven, zoals met betrekking tot de conferentie van Europese CP-en, de Europese Veiligheidsconferentie, de Cyprus-kwestie en dergelijke. In dit opzicht kan het land als formeel onafhankelijke staat de Sowjet diplomatie nuttige diensten verlenen wat het als Unierepubliek niet meer zou kunnen. Ook uit propagandistische overwegingen biedt de huidige situatie voordelen. In dit kader past de opmerking van BREZHNJEV die in mei 1967 tijdens een bezoek aan Sofia verklaarde: "Als U zou vragen wat socialistisch internationalisme is, zouden wij antwoorden: kijk naar de relaties tussen Bulgarije en de Sowjet-Unie. Dat is socialistisch internationalisme in de praktijk." Een andere reden die pleit tegen inlijving is dat de verhoudingen op de Balkan ernstig zouden worden gestoord. Roemenië en Joegoslavië zouden zich ernstig ongerust maken evenals Turkije en Griekenland, die daardoor wellicht de banden met de USA weer zouden aanhalen. Bovendien grenst Bulgarije nergens aan het Sowjet terri- toir wat weer tot praktische problemen aanleiding zou geven en tenslotte moet maar worden afgewacht hoe de Bulgaarse bevolking zou reageren. Zeker is wel dat Moskou in de huidige internationale politieke situatie niet ge- baat is bij een toch wel erg naar imperialisme ruikende uitbreiding van het grondgebied van de Sowjet-Unie.

De zwakte van het Bulgaarse regiem

Dat er een situatie is ontstaan waarin met enige reden gespeculeerd kan worden over inlijving van Bulgarije in de Sowjet-Unie kan niet alleen

maar een gevolg zijn van de economische verhoudingen. Ook de activiteiten van de Bulgaarse leiders zelf spelen hierbij een rol; activiteiten die niet getuigen van grote kracht. Integendeel, sedert Todor ZJIWKOW in 1954 tot Eerste Secretaris van de BCP benoemd werd is de zwakte van zijn regime op verschillende momenten overtuigend gebleken.

Gedurende de eerste jaren van zijn bewind werd hij geconfronteerd met rivaliserende facties in de BCP en slechts door zich geheel op Sowjet steun te verlaten wist hij zich te handhaven. Zelfs na de consolidering van zijn eigen positie op het 8e BCP-congres in november 1962 (toen zijn twee belangrijkste rivalen TSJERWENKOW en YOEGOW uit de partij werden gestoten en ZJIWKOW het premierschap van laatstgenoemde overnam) bleek hij niet in staat een eigen beleid uit te stippelen en te realiseren en bleef hij tegen de Sowjet-Unie leunen. Als tegenprestatie voor de uit Moskou verkregen steun heeft ZJIWKOW zich verplicht van Bulgarije een model-satelliet staat te maken en onafgebroken rekening te houden met de belangen van de Sowjet-Unie - zowel op het gebied van de economische, de binnenlandse, als van de buitenlandse politiek. Beide partijen hebben hiervan de vruchten geplukt: Bulgarije beleefde een snelle economische ontwikkeling; ZJIWKOW is thans één der langstregende Oosteuropese partijleiders en de Sowjetleiders hebben op de strategisch voor hen zo belangrijke Balkan tenminste één loyale bondgenoot.

Oppositie tegen ZJIWKOW

Het is uiteraard niet bekend wat de opvattingen van de Bulgaarse bevolking zijn ten aanzien van de persoon van ZJIWKOW en diens beleid. Zeker is wel dat bepaalde groeperingen de nodige bezwaren koesteren. Dit is gebleken in april 1965 toen op het laatste moment een samenzwering kon worden verijdeld. Hoewel er weinig details bekend zijn gemaakt staat het wel vast dat militairen een belangrijke rol speelden bij de samenzwering. Zij waren ontevreden over het beleid van ZJIWKOW en met name over diens dociele houding tegenover Moskou. Achteraf werden de samenzweerdere ervan beschuldigd "avonturistische aanhangers van de Chinese lijn" te zijn, doch waarschijnlijker is, dat zij slechts een meer onafhankelijke buitenlandse politiek voorstonden, niet noodzakelijk anti-Sowjet, met als voorbeeld de Joegoslavische en - toen net begonnen - Roemeense experimenten. De samenzweerdere hadden hun coup zodanig getimed, dat zij hoopten te kunnen profiteren van de onzekerheid en mogelijke onstabiliteit van de Bulgaarse partij- en regeringsleiding als gevolg van de machtswisseling in het Kremlin kort daarvoor (oktober 1964). Bovendien hoopten zij, dat de nieuwe Sowjetleiders

met enig welgevallen zouden toezien wanneer een zo getrouwe discipel van CHROESTJEW als ZJIWKOW van het politieke toneel zou verdwijnen.

Sedert deze mislukte samenzwering zijn er wel zo nu en dan berichten over spanningen in de partij- en regeringsleiding en over kritiek op en oppositie tegen de politiek van ZJIWKOW naar buiten getreden, maar deze zijn zo fragmentarisch, dat hieruit geen duidelijk beeld kan worden gestedilleerd. Voorbeelden van deze berichten zijn:

Kritiek van het CC op de tendens tot geheimhouding van ZJIWKOW c.s.

Het CC-plenum van oktober 1971 besloot, dat "in de toekomst het CC meer geregeld op de hoogte moet worden gehouden van de activiteiten van het Politburo en het Secretariaat" en dat "het publiek op de hoogte moet worden gehouden van de belangrijkste besluiten van het Politburo, de Staatsraad en de Ministerraad".

In 1973 zou een groep officieren een mislukte poging tot een staatsgreep hebben gedaan.

In het najaar van 1973 zou er een mislukte aanslag op het leven van ZJIWKOW zijn gepleegd.

In 1973 en 1974 zouden zich herhaaldelijk gevallen van sabotage uit politieke motieven hebben voorgedaan.

Veelvuldige functiewisselingen in de partij- en regeringstop. Ook hieruit laat zich echter niet afleiden in hoeverre deze wisselingen verband houden met het bestaan en de activiteiten van oppositionele groepen.

Berichten als de bovenstaande zijn nooit gevolgd door opvallende wijzigingen in het beleid van ZJIWKOW, hoewel er één uitzondering is, die de regel moet bevestigen. Na het verijdelen van de samenzwering in 1965 werden er door ZJIWKOW heel voorzichtig, maar toch onmiskenbaar een aantal maatregelen genomen, die zouden leiden tot een meer nationaal-gerichte politiek. Op economisch gebied werden een aantal hervormingen tot stand gebracht met de nadruk op een zekere decentralisatie; in de culturele sector waren de gevolgen merkbaar in de vorm van een lichte decentralisatie en tenslotte begon de buitenlandse politiek van Bulgarije iets van een eigen gezicht te vertonen, wat zich vooral uitte in een verbetering van de betrekkingen met West-Duitsland, waarover hieronder meer.

In zijn totaliteit had de koerswijziging echter niet veel om het lijf, vooral omdat de relaties tot de Sowjet-Unie ongewijzigd bleven. Bovendien was deze periode van betrekkelijke "dooi" van korte duur; al eind 1966

kwam er een einde aan, toen gedurende het 9e BCP-congres duidelijk werd, dat de draad van vóór 1965 weer zou worden opgenomen. Het jongste partijcongres, dat in 1971 werd gehouden heeft de sedertdien gevolgde strakkere koers nog eens nadrukkelijk bevestigd. De oorzaken van het abrupte afbreken van de periode van "dooi" zijn nooit duidelijk geworden. Mogelijk moeten deze gevonden worden in de interne verhoudingen in de partij- en regeringstop in die dagen, hoewel ook zeker een rol zal hebben gespeeld dat BREZHNEV en de zijnen in 1966 de eerste aarzelingen en aanloopmoeilikheden van hun regiem te boven waren gekomen en zij een krachtig beleid konden ontplooiën.

Hoofdpijnen van de buitenlandse politiek

Buiten het Balkan-gebied vertoont de buitenlandse politiek van Bulgarije niet of nauwelijks een eigen gezicht en conformeert deze zich tot in de details aan de Sowjet buitenlandse politiek. De enige opvallende uitzondering hierop vormden de betrekkingen tussen Bulgarije en de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) in de periode tussen 1964 en 1967*). Van oudsher zijn de betrekkingen tussen deze landen vrij goed geweest; Bulgarije vocht in twee wereldoorlogen aan de Duitse kant en in de periode tussen deze oorlogen was Duitsland de belangrijkste handelspartner van Bulgarije.

Na de Tweede Wereldoorlog en de communistische machtsovername in Bulgarije waren de betrekkingen tussen dit land en de DDR, op grond van hun gemeenschappelijke maatschappijstelsel en hun beider verbondenheid met de Sowjet-Unie, althans officieel zeer hartelijk. Die met de BRD - immers de kapitalistische en "revanchistische" rechtsopvolgers van het nationaal-socialistische Derde Rijk - waren echter uiterst slecht en door het ontbreken van diplomatieke betrekkingen in wezen non-existent.

Toen de regering in Bonn in de eerste helft van de jaren zestig echter enige voorzichtige stappen begon te doen om te komen tot normalisering van de betrekkingen tussen de BRD en de Oosteuropese landen, reageerde de Bulgaarse regering niet zonder meer afwijzend. De voornaamste overweging van deze zijde was waarschijnlijk dat men mogelijkheden zag om te profiteren van de enorme schat aan technologische kennis die de BRD bezat. Inderdaad bleken in de daaropvolgende jaren de betrekkingen tussen de beide landen wat warmer te zijn geworden - hoewel het wellicht juist is te stellen dat de betrekkingen enigszins ontdooiden. Opvallend was in dit kader bijvoorbeeld dat Bulgarije als enige Oosteuropese staat niet reageerde op de zo-

*) Het is niet toevallig dat deze periode samenvalt met de in het bovenstaande genoemde periode waarin Bulgarije ook intern een koers trachtte te varen.

genaamde "vredesnota" van maart 1966 waarin de toenmalige Bondskanselier ERHARD de noodzaak uiteenzette van normalisering van de betrekkingen tussen zijn land en Oost-Europa. Alle Oosteuropese landen, inclusief de Sowjet-Unie, reageerden hierop negatief, maar door te zwijgen wist Bulgarije zowel de Westduitse kool als de Sowjet geit te sparen.

Het eerste land waarmee de BRD de betrekkingen werkelijk normaliseerde was echter niet Bulgarije, maar Roemenië (in 1967). Aangezien het hier om een toch al niet zo betrouwbare Warschaupakt partner ging veroorzaakte dit Duitse initiatief enige ongerustheid in de Sowjet-Unie, die er bij de andere partners direct op begon aan te dringen met betrekking tot de BRD één lijn te (blijven) volgen. Het resultaat hiervan was dat de romance tussen Sofia en Bonn werd verbroken en ZJIWKOW tijdens een Warschaupakt conferentie in het Tsjechoslowaakse Karlovy Vary in april 1967 een felle aanval deed op de Westduitse buitenlandse politiek: "Het nieuwe Westduitse Kabinet (o.l.v. Bondskanselier KIESINGER) heeft bewezen dat het de politiek van ADENAUER en ERHARD wil doorzetten; de revanchistische en militaristische politiek van het Westduitse imperialisme".

Sedertdien zijn de relaties tussen Bulgarije en de BRD koel gebleven - óók na het verdrag dat in augustus 1970 tussen de BRD en de Sowjet-Unie werd gesloten. Wel onderhouden de twee landen thans diplomatieke betrekkingen, hoewel het tekenend voor de verhouding is, dat Bulgarije hiertoe in december 1973 pas als laatste Oosteuropese land overging.

Balkan-politiek

De Balkan-politiek van Bulgarije vertoont iets meer een eigen gezicht. De officiële basis hiervan is dat Bulgarije ernaar streeft met alle buurstaten in vrede en vriendschap te leven. Dit geldt zowel voor de communistische, als voor de niet-communistische Balkanlanden, waarbij in het laatste geval de betrekkingen in theorie worden geregeld door de principes van de "vreedzame coëxistentie" en in de praktijk door de strategische belangen van de Sowjet-Unie. Ook hier vonden de belangrijkste stappen die leidden tot verbetering van de wederzijdse betrekkingen plaats in de periode tussen 1964 en 1967. Juist in deze periode bleken Bulgarije en Turkije het eens te worden over het netelige probleem van de 750.000 etnisch Turken in Bulgarije (bepaalde categorieën zouden naar Turkije worden gerepatrieerd), terwijl Bulgarije met Griekenland overeenstemming bereikte over het lastige

probleem van oorlogsherstelbetalingen. Hoewel de staatsgreep van de militairen in Griekenland in april 1967 aanvankelijk heftige polemieken van de zijde van Bulgarije ontketende, werden de betrekkingen tussen de twee landen niet verbroken. Zelfs was Bulgarije het eerste communistische land dat de "working relations" met de junta herstelde en later deze zelfs uitbreidde met een handelsaccord, wederzijdse bezoeken op ministerieel niveau en plannen voor vergaande economische samenwerking (een en ander overigens in overeenstemming met de houding van de Sowjet-Unie tegenover deze strategisch belangrijke NAVO-partner). Na de val van de junta lijken de banden nog verder verstevigd.

De betrekkingen met het communistische Albanië zijn als uitvloeisel van het Sino-Sowjet geschil uiterst slecht. Weliswaar zijn sedert november 1970 de diplomatieke betrekkingen tussen dit land en Bulgarije - zij het op laag niveau - weer genormaliseerd en is er een handelsaccord gesloten; doch nog eind vorig jaar richtte de Albanese leider HOXHA een scheldkannonade aan het adres van "ZJIWKOW en zijn klik".

Hoewel Bulgarije en Roemenië verschillende posities binnen de communistische wereld innemen is hun onderlinge verhouding er een van wederzijds begrip. Na de dood van GHEORGHIU-DEJ en diens opvolging door CEAUCESCU in maart 1965 leken de betrekkingen zelfs warm te worden, doch aan deze periode kwam in 1967 een abrupt einde - na "Karlovy Vary" (zie boven) en nadat ZJIWKOW in september van dat jaar in de Prawda een artikel had gepubliceerd waarin hij schreef dat zijn partij in de conflicten tussen Roemenië en de Sowjet-Unie "niet neutraal kon blijven, alsof het hier zou gaan om normale meningsverschillen tussen twee partijen". Onthullend was vervolgens zijn uitspraak dat loyaliteit aan de Sowjet-Unie een hogere prioriteit heeft dan de onderlinge samenwerking op de Balkan. Als gevolg van deze uitspraak en de deelname van Bulgarije aan de invasie van Tsjechoslowakije in augustus 1968 bereikten de betrekkingen tussen Bulgarije en Roemenië een dieptepunt. In de jaren daarna zijn deze weliswaar moeizaam, maar toch ontegenzeggelijk weer verbeterd. Een opvallend symptoom hiervan is dat Bulgarije er het zwijgen toe deed, toen de Sowjet-Unie in 1971 heftige polemieken tegen het rebelse Roemenië ontketende en het er even op leek dat dit land het lot van Tsjechoslowakije zou moeten delen*). In mei 1974 bracht CEAUCESCU een kort vriendschapsbezoek aan Bulgarije, bij welke gelegenheid geen overeenstemming

*) Het is niet in te schatten of, en zo ja in hoeverre, het Bulgaarse zwijgen het gevolg is geweest van een Sowjetwens om het voorzichtige rapprochement tussen Bulgarije en andere Balkanstaten niet te verstoren.

is bereikt over - met name - internationale problemen, maar wel is aangekondigd dat de onderlinge samenwerking zou worden geïntensiveerd. Sedertdien zijn er tekenen te constateren die er op wijzen dat er in dit opzicht inderdaad vorderingen worden gemaakt. Regelmatig worden er wederzijds bezoeken afgelegd door partij- en regeringsdelegaties, meestal afgesloten met in optimistische bewoordingen gestelde communiqués. Nog deze maand heeft ZJIWKOW een vijf-daags officieel bezoek gebracht aan Roemenië, dat in een "vriendschappelijke sfeer" zou zijn verlopen.

De betrekkingen tussen Bulgarije en Joegoslavië volgen in grote lijnen het patroon van de betrekkingen tussen Bulgarije en Roemenië, maar zij worden in ernstige mate vertroebeld door de zogenaamde Macedonische kwestie. Het gaat hierbij met name om de vraag of er in Bulgarije een Macedonische minderheid bestaat en of deze in het bevestigende geval bijzondere rechten zou moeten hebben. Joegoslavië heeft zich steeds op het standpunt gesteld dat er een aparte Macedonische nationaliteit bestaat en heeft als consequentie hiervan binnen de federatie een afzonderlijke deelstaat Macedonië gecreëerd. Het standpunt van de Bulgaren heeft door de jaren heen nogal wat wijzigingen ondergaan en varieerde van een complete erkenning (1945) tot een volledige afwijzing (1968). Determinerend was niet alleen de verhouding tussen de politieke leiders en de (Macedonische) bevolking, maar ook de verhouding tussen Bulgarije en Joegoslavië en de houding van de Sowjet-Unie t.o.v. de Balkan. Conform het huidige Bulgaarse standpunt wordt het bestaan van een Macedonische minderheid niet erkend en behoeven de inwoners in het bewuste gebied dus ook geen bijzondere rechten, want ze worden als Bulgaren beschouwd. Merkwaardig is echter dat de Bulgaarse leiders wel de Macedonische taal erkennen: een protocol over toerisme dat in 1971 tussen Bulgarije en Joegoslavië werd gesloten was zowel in het Bulgaars als in het Macedonisch opgesteld. Een andere indicatie is een protocol over culturele samenwerking dat de beide landen in april 1972 tekenden. Hierin is onder meer sprake van Bulgaarse deelname aan seminars over de Macedonische taal, literatuur en cultuur en van een uitwisselingsprogramma met culturele instellingen uit de Joegoslavische deelstaat Macedonië.

Het Bulgaarse standpunt is dus tweeslachtig: wel wordt het bestaan van een Macedonische taal en cultuur erkend, doch uitsluitend buiten de landsgrenzen, want de bevolkingsgroep in Bulgarije wie deze taal en cultuur

eigen zijn wordt niet als zodanig erkend.

Het zal duidelijk zijn dat hier een enorme bron van conflicten aanwezig is die de betrekkingen tussen Bulgarije en Joegoslavië ernstig kan vertroebelen. De huidige periode is er een waarin het conflict weer eens is opgerakeld en de wederzijdse relaties bevinden zich dan ook op een dieptepunt.

*

* *